

Tłok pieczętny z herbem Lubicz¹?

Nieregularny owal tłoku pieczętnego o wymiarach 18 X 21,5 mm.

¹ Lubicz- także występuje, jako: Luba, Łuba, Łubik, Łubicz, Łubek, Libicz, Łubow, Lubow. Po za głoszoną legendą herbową nazwa być może pochodzi od słowa "luba" - szczupły, smukły.

Dotarł do mnie przedmiot przypominający tłok pieczętny. Znalezione na terenie po nieistniejącym od dziesięcioleci dworze ziemiańskim położonym w granicach gminy Rejewiec. Zwrócono się z prośbą o pomoc w rozszyfrowanie tajemniczych znaków w dodatku słabo widocznych. Wyjaśnienie moje jest następujące. Po dokładnym obejrzeniu i wstępnym oczyszczeniu okazało się, że rzeczywiście, ten przedmiot to tłok pieczętny. Był tylko jakiś dziwny. Z wieloma przedmiotami miałem przy rozwiązywaniu zawłości heraldycznych, ale nigdy z takim czymś. Sprawiał wrażenie topornego wręcz prymitywnego. Rysunek ascetyczny z niepewną linią grawerską i to bardzo oszczędną. Nigdy jednak z takim prymitywem nie miałem do czynienia, które wskazywałoby przede wszystkim na:

- wytwór wykonany przez osobę nieobeznaną ze sztuką rytowniczą
- sugestia o brak odpowiednich narzędzi, co może sugerować, że czas powstania to dość odległe czasy.

Po rozpatrzeniu danych za i przeciw przychyliam się do stwierdzenia, że jest to herbowy tłok pieczętny przedstawiający godło Lubicz.. Na czym opieram swoje przypuszczenia? Godło Lubicz dość popularne, którym pieczętowały się rody szlacheckie średnio- i drobnoszlacheckie, zamieszkujące począwszy od ziemi brzeskiej poprzez inowrocławską, lubelską, łęczycką, poznańską, sandomierską, krakowską a skończywszy na sieradzkiej. Odnajdują się ślady herbowych Lubicz a w województwach trockim, nowogródzkim, wileńskim i podlaskim. Za rok powstania herbu przyjmuje się 1190². Natomiast znana jest z pieczęć od 1348. Herbarz internetowy ornatowskiego podaje 892 nazwisk pieczętujących się herbem Lubicz inne przychyliają się do liczby oscylującej w granicach 480 a nawet do 111.

Nieobeznanych w zawłościach heraldycznych dziwić może taka duża liczba różnych nazwisk pieczętujących się tym herbem. Tłumaczyłbym to następująco: herb jest zaliczany do grona najstarszych na ziemiach polskich a to już ma swoją wymowę (różne koligacje i zaproszenie do herbu). Świetnie ilustruje taką sytuację w heraldyce polskiej mistrzowski opis zawarty w „Potopie „Henryka Sienkiewicza. Chodzi o dialog między Janem Onufrym Zagłobą a dowódcą straży Rochem Kowalskim.

(fragment)

- (...) „ - *Mus nie mus, ale ci wolno, a godzi się krewnego wspomóc i starszego, któren gdyby się był z waścinq matką ożenił, mógłby jak nic być twoim ojcem.*
- *Jakiś mi tam waćpan krewny!*
- *Bo są podwójni Kowalscy. Jedni się Wieruszową pieczętują, na której kozieł w tarczy jest wymaginowany z podniesioną zadnią nogą, a drudzy Kowalscy mają za klejnot Korab, na którym przodek ich Kowalski z Anglii przez morze do Polski przyjechał, i ci są moi krewni, a to przez babkę, i dlatego, że ja także Korabiem się pieczętuję.*
- *Dla Boga! toś waść naprawdę mój krewniak!*
- *Alboś Korab?*
- *Korab.*
- *Moja krew, jak mi Bóg miły! - zawołał Zagłoba. - Dobrze, żeśmy się spotkali, bo ja tu w rzeczy samej na Litwę do Kowalskich przyjechałem, a chociażem w opresji, a ty na koniu i na wolności, chętnie bym cię wziął w ramiona, bo co swój, to swój.*
- *Cóż ja waćpanu poradzę? Kazali cię odwieźć do Birż, to odwiozę... Krew krwią, a służba służbą.*
- *Mów mi: wuju! - rzekł Zagłoba.*”

Nic dodać nic ująć.

Po wykonaniu odcisku w plastelinie uczniowskiej dostępnej mi na daną chwilę, sigillum zaczęło zdradzać swoje subtelne tajemnice.

² .Pochodzenie tego herbu, na pewno czysto polskie, różnie heraldycy opisują. Według pierwszej wersji Mieszko I w czasie chrztu Gniewomira (Dzierżykraj) chrestną chustę z głowy jego zdjąwszy za herb mu ją nadał. Według drugiej - Bolesław Chrobry trzymając do chrztu Gniewomira, zasłoną, którą Chrystus na krzyżu był nakryty, na pamiątkę chrztu za herb nadał. Niewątpliwie jeden z najbardziej rozpowszechnionych polskich herbów szlacheckich: podkowa srebrna barkiem do góry, 2 krzyże w polu błękitnym.

Odcisk pieczętny, czyli sigillum z herbem Lubicz. Bez wątpienia jest to pieczęć herbowa (z godłem w polu pieczęci)³

Jedna z legend głosi, w jaki sposób herb ten powstał. W wielkim skrócie rzecz miała się następująco:

-(...) „Nazwę Lubicz nosiła dawniej rzeka, która obecnie nazywa się Drwęca. Nad tą rzeką w roku 1190 doszło do potyczki rycerstwa mazowieckiego z Prusami. Za dzielność oraz szczególne zasługi w bitewne jeden z rycerzy herbu Pobóg otrzymał herb własny o nazwie rzeki. Stąd herb Lubicz jest rozwinięciem herbu Pobóg. „

Natomiast od herbu Lubicz utworzony został herb Krzywda a stało się to przy następujących wydarzeniach:

*(...) „W XVI wieku dwóch braci pieczętujących się herbem **Lubicz** przystąpić miało do podziału ojcowizny. Okazało się, że w trakcie tej czynności jeden skrzywdził umyślnie drugiego. Z tego powodu odjęto z herbu winowajcy połowę krzyża. Tak przekształcony herb nazwano **Krzywda**. W ten sposób oznaczono krzywdę zadaną bratu. Pamięć o krzywdzie automatycznie przechodziła na jego potomków i miała przetrwać po wsze czasy,,*

Druga zaś wyjaśnia sprawę o nazwie herbu Krzywda napisaną w roku 1927 przez Aleksandra Włodarskiego w sposób następujący:

(...), „Że ten herb od herbu Lubicza wziął swoje początki, wszystka symetria tego herbu zgadzająca się z Lubiczem pokazuje, tylko się tem jeden od drugiego różni, że w Lubiczu cały krzyż na

³ pieczęć nadająca pełną wiarygodność (*Sigillum authenticum*). nieposiadanie własnej pieczęci było związane z małym upowszechnieniem dokumentów, kosztami sporządzenia tłoku (*cerentia sigilli*)

wierzchu podkowy, tu tylko połowa. Podanie, że ta odmiana nastąpiła wskutek krzywdy, uczynionej przy podziale dóbr między braćmi, nie odpowiada dawnym zwyczajom; działy majątków dopełniane były przy pomocy **compositores** (dzielców), lub **arbitrów** obieranych przez strony, a więc o krzywdach mowy być nie może, zmieniać herb tylko król lub książę miał prawo za karę winowajcy, sprawy zaś sporów rodzinnych były tak częste i powszechne, że tylko pokrzywdzony mógł odmienić swe godło, nie chcąc mieć nic wspólnego z występny^m”

Zaznaczyć trzeba, że herb był darem króla a nobilitacja zobowiązywała. O zamierzchłej przeszłości tego herbu mówi już sam kształt tarczy – gotycki. Co przedstawia i jak go interpretować?

W polu błękitnym⁴ podkowa srebrna z krzyżem kawalerskim złotym zaćwieczonym na barku i takimż samym krzyżem w środku.⁵ Klejnot⁶ - to trzy pióra strusie.

*Herb **Lubicz** w pełnej krasie z labrami zdobiącymi koronę.*

⁴ Wcześniejsza wersja herbu posiadała czerwoną tarczę. Kolor błękitny uzyskało pole o wiele później. Odwzorowanie tynktury herbu na tej pieczęci było zmyślnie przedstawione poprzez lekko skośne ułożenie listków w gałązkach palmowych, co można odczytać, jako linie poziome oznaczające w rysunku czarno – białym kolor niebieski (błękitny) pola w tarczy herbowej. Symbolizował prawość, wierność, pobożność, zaufanie. Ponadto wyraża stałość, czujność, patriotyzm, piękność, wzniosłość i pochwałę. Błękit pola tarczy jest barwą nieba. Błękit nieba symbolizuje pobożność. Pobożność jest cnotą, którą musi praktykować rycerz chrześcijański. Inna interpretacja określa błękit, jako symbol bohaterstwa na polu wojennym. Błękit to kolor rycerskiej krwi przelanej w obronie Wiary, Króla i Kraju. Złoto (metal krzyży) jest najwznioślejszym metalem heraldycznym. Złoto przedstawia światło i dlatego symbolizuje Wiarę. Zgodnie z zasadą „*Pro Fide, Rege et Lege*” (dokładnie „Za wiarę, króla i prawo „ jest to też dewizą Orderu Orła Białego) polski szlachcic zobowiązany jest do obrony Świętej Wiary przodków. Kolor ten oznacza też szlachetność, życzliwość, otuchę, wyniosłość, hojność i podniesienie umysłu. Srebro - kolor ten to oznaka pokoju i szczeroci. Oznaczać też może pokorę, uczciwość, czystość i niepokalaność.

⁵ Mobilia herbowe - (podkowa i krzyże kawalerskie) - te dwie figury to elementy tarczy herbu. Krzyż - Chrystus przez swoją śmierć uczynił krzyż symbolem chwały i tryumfu. Krzyż z tarczy miał moc uzdrawiania, przynosił jednak zgubę temu, kto nie był godny nosić tej tarczy. Krzyż ma oznaczać rycerza, którego pobożność dorównuje męstwu. Podkowa srebrna lub biała - jest symbolem stałości oraz szczęścia. Każdy rycerz powinien umieć w razie potrzeby ukuć sobie i podkowę i miecz, stąd jej związek z symboliką rycerską i popularność w heraldyce polskiej.

⁶ W klejnocie nad złotą koroną szlachecką pęk trzech piór strusich" Strusie pióro oznaczało prawdę, sprawiedliwość i porządek. Miało też zapewne służyć nosicielowi w chwili śmierci, kiedy jego grzechy położone będą na jednej szali wagi, a na drugiej - pióro strusie. Pióro było emblematem prawdy i sprawiedliwości. Trzy strusie pióra to oznaczenie „Pana”, „Wolnego Pana” - rangi wyższej od szlachcica czy szlachcic zagrodowego lub nietytułowanego, a niższej rangi od wielmoży i arystokraty (5-7 piór). W monarchiach Europy zachodniej, jako równoważy używany był tytuł barona.

Przy analizie tłoku pieczętnego i samej pieczęci uwzględnić będzie trzeba podczas żmudnej pracy analityczno – porównawczej następujące aspekty;

- który z rodów (przedstawiciel) pieczętował się herbem Lubicz biorąc pod uwagę koicję i filiację
- kto był związany z Rejowcem
- kto był w Ziemi Świętej, przestudiowanie życiorysów.
- czy są dokumenty pieczętowane tym godłem

Na tym tłoku pieczętnym występuje bardzo istotny szczegół, dwie gałązki palmowe oplatające godło Lubicz. Jest to na tyle istotne, które może pozwolić na wyjaśnienie, kto z rodu pieczętującym się tym herbem był na pielgrzymce w Ziemi Świętej i tym samym uzyskał prawo na używanie symboliki – liścia palmowego⁷. Z zastosowanej symboliki wynika, iż był dwukrotnie. Kto ten tłok pieczętny zgubił lub przywiózł na teren gminy Rejowie?

Pozostaje kwestią otwartą (podstawowe pytanie) czas wykonania tłoku pieczętnego i z jakiego jest materiału. Wygląd zewnętrzny może sugerować o starym rękodziele (sposób wytworzenia), w tym brak precyzji rytownika itp. Bliższych danych na powyżej postawione pytania mogłoby dostarczyć badanie próbki materiału w laboratorium metalurgicznym. Moim zadaniem po zewnętrznych cechach można sądzić, że jest to stop ołowiu z antymonem, co skutecznie poprawiło twardość ołowiu, który mimo wszystko był dość podatny na obróbkę mechaniczną a zarazem był na tyle twardy przy odciskaniu tłoku pieczętnego w laku lub wosku.

⁷ Gałązka palmowa – oznaczała pielgrzymkę do Ziemi Świętej lub udział w krucjacie. Dwie gałązki oznaczają dwie odbyte pielgrzymki.